

تحلیل محتوای مطبوعات کودکان

● علی اصغر کاکو جویباری

کسب موفقیت در کار مطبوعاتی به طور عام و مطبوعات کودکان به طور خاص، مستلزم شناخت نارسایی‌های مطبوعات، راههای مؤثر برای رفع آنهاست و انجام دادن پژوهش، یکی از روش‌های دستیابی به این هدف است. به همین دلیل، امروزه انجام طرح‌های پژوهشی در بررسی مسائل مطبوعات یکی از حیطه‌های کاربردی علوم روان‌شناسی اجتماعی، جامعه‌شناسی و ارتباطات است. در این زمینه، از نقطه نظر روش‌شناسی پژوهشی، تحلیل محتوا و بررسی‌های میدانی، خصوصاً نظرسنجی، اساس طرح‌های پژوهشی را تشکیل می‌دهد. به علاوه به نظر می‌رسد که تحلیل محتوای مطبوعات، همانند سایر حیطه‌های کاربردی، مدخل ورود به بررسی‌های عمیق‌تر میدانی است. براین اساس، در آغاز پژوهشهای کاربردی در مطبوعات کودکان، روش تحلیل محتوا را برگزیده‌ایم تا در پرتو آن، با توکل به ذات باری تعالی، امکان پژوهشهای بعدی، فراهم شود.

این پژوهش به انگیزه بررسی و تحلیل کمی محتوای مطبوعات کودکان و به منظور شناسایی راههای ایجاد جذبه و تنوع مقوله‌ای، انجام گرفته است. برای نیل به این هدف، ابتدا مقوله‌های مطبوعات کودکان با بررسی اجمالی سروش کودکان، کیهان بچه‌ها، رشد دانش‌آموز، قاصدک (ضمیمه هفته‌نامه فرهنگ آفرینش) و آفتابگردان (در زمانی که به ضمیمه روزنامه همشهری منتشر شده است) و هم‌چنین با ملاحظه سوابق یادداشت‌های موجود در خصوص مقولات، ممکن فعالیت مطبوعات ویژه کودکان، استخراج و طبقه‌بندی گردید. سپس، براساس مقولات فرضی، چهار شماره از کیهان بچه‌ها، سه شماره از سروش کودکان، دو شماره از رشد دانش‌آموز، شش شماره از آفتابگردان و هشت شماره از قاصدک، مورد بررسی قرار گرفتند.

همان‌طور که در جدول داده‌های نسبی تحلیل محتوای مطبوعات کودکان مربوط به

شماره‌های انتخاب شده از بهار و تابستان، ملاحظه می‌شود، ابتدا براساس مقوله‌های ممکن همانند لطیفه، اخبار، سرگرمی، تصویرگری، قصه، قصه منظوم، قصه مصور، آموزش، شعر، شرح بازی، گزارش، آثار ارسالی کودکان، معرفی مراکز خدمات ویژه کودکان، آگهی، معرفی کتاب، خاطرات کودکی بزرگسالان، کاردستی، نکته‌سنجی حقوقی مربوط به کودکان، مشاوره با کودکان، به هریک از عنوانهای موجود در هفته‌نامه و ماهنامه، برچسبی مطابق معیار فوق داده شد. سپس، حجم محتوای مربوط به هر مقوله از هر مجله، با خط‌کش اندازه‌گیری شد و محاسبه آماری توصیفی موردنیاز بر روی آنها اعمال گردید. سرانجام آخرین محاسبه آماری که به نسبت پوشش هر مقوله به عدد یک، مربوط می‌شود، انجام گرفت. براساس روش‌شناسی مقوله‌ای این پژوهش:

جدول ۱. داده‌های نسبی تحلیل محتوای مطبوعات کودکان (بهار - تابستان ۷۲)

مقوله	نشریه	کیهان بچه‌ها	سروش کودکان	رشد دانش آموز	آفتابگردان	قاصدک
مقوله						
اخبار		۰/۰۲	—	—	۰/۰۴	—
لطیفه		۰/۰۰۶	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۲
سرگرمی		۰/۰۴	۰/۰۷	۰/۰۹	۰/۰۳	۰/۱۳
تصویرگری		۰/۲۶	۰/۳۴	۰/۳۶	۰/۲۸	۰/۴۳
قصه	مذهبی	۰/۲	۰/۰۷	۰/۰۴	۰/۰۱	۰/۰۳
	سایر	۰/۳	۰/۳۸	۰/۲۷	۰/۲۷	۰/۲
مقولات						
قصه منظوم		—	—	—	۰/۰۱	—
قصه مصور		۰/۰۴	۰/۰۱	—	۰/۰۸	۰/۰۶
آموزشی		۰/۰۶	۰/۰۵	۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۰۴
شعر		۰/۰۱	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۶	۰/۰۳
شرح بازی		۰/۰۰۵	۰/۰۰۲	—	۰/۰۰۷	—
گزارش	با کودکان	۰/۰۲	—	—	—	—
	بدون کودکان	۰/۰۰۷	—	—	۰/۰۲	—
آثار ارسالی		۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۱۲	۰/۰۷	۰/۰۵
معرفی مراکز		۰/۰۰۷	—	—	۰/۰۰۶	۰/۰۱
آگهی		۰/۱۲	—	۰/۰۲	۰/۰۳	—
معرفی کتاب		۰/۰۵	۰/۰۰۷	—	۰/۰۳	—
کاردستی		—	۰/۰۲	۰/۰۱	—	—
خاطرات کودکی		۰/۰۰۶	—	۰/۰۲	—	—
نکته‌سنجی		—	—	—	—	—
مشاوره با کودکان		—	—	—	—	—
جمع نسبتها		۱	۱	۱	—	۱
جمع تصاویر		۱۹۰	۱۹۳	۵۴	۱۳۲	۱۲۳
شاخص تصاویر در هر صفحه		۰/۸۸	۱/۲۹	۰/۸۲	۱/۷۶	۱/۲۳

۱. ضروری است که کودک با توجه به سطح درک تحولی خویش، از خبرهای مربوط به همسالان از جمله موفقیتها، پیروزیها و حادثه‌آفرینها مطلع شود و از زمینه‌های لازم برای تربیت خبریابی بهره‌مند گردد و لذا اخبار یکی از مقوله‌های تحلیل را تشکیل داده است.

۲. مقوله سرگرمی، زیرمقوله‌های جدول، بگرد و پیداکن، وصل کن، بازی با اعداد، حروف و کلمات، تردستی، چیستان و ضرب‌المثل را دربر می‌گیرد.

۳. با ملاحظه اهمیت تصویرگری در آثار و مطبوعات ویژه این گروه سنی، کلیه تصاویرها و عکس‌ها، به استثنای تصویرهای مربوط به قصه مصور، معرفی کتاب و نقاشیهای ارسالی کودکان، مجزای سایر مقولات به‌طور مثال قصه، مورد محاسبه قرار گرفت و همچنین شاخص متوسط تعداد تصویر در هر صفحه نیز از نظر فراوانی تصاویرها، به استثنای نقاشیهای ارسالی کودکان، تصویرهای مربوط به معرفی کتاب و آگهیها، مورد شمارش قرار گرفت.

۴. در مقوله قصه، با توجه به اهمیت درج سیره ائمه معصومین و انبیاء و قصص قرآنی به زبان کودکان، این زیرمقوله، متمایز از سایر زیرمقوله‌های قصه‌نویسی کودکان، موضوع بررسی بوده است.

۵. مقوله قصه مصور، قصه‌ها با حد پایین حجم زبان نوشتاری و یا قصه‌های کاملاً تصویری را دربر می‌گیرد و حجم تصویرهای موجود نیز به همین مقوله اختصاص یافت.

۶. در مقوله آموزشی، زیرمقوله‌های آموزشی اجتماعی، علمی، بهداشتی، باستان‌شناسی، زمین‌شناسی، کامپیوتر، دستور اجرای آزمایشهای علمی، ادبی نظیر آموزش قصه و شعر و همچنین نقل کلمات قصار شخصیتها که از نظر روش آموزش مستقیم‌تر بوده‌اند، منظور و محاسبه گردید.

۷. مقوله گزارش، به دو صورت توأم با مصاحبه با کودکان و یا فاقد مصاحبه با کودکان به تفکیک، مورد بررسی قرار گرفت.

۸. کلیه آثار ارسالی کودکان اعم از قصه، شعر، بازی، نقاشی و لطیفه، با مقوله مستقلی و با همین عنوان، مورد تحلیل قرار گرفت و

بچه‌ها

پیامد امر، نظیر پاسخ به نامه‌ها در این مقوله منظور شده است.

۹. خاطرات کودکی بزرگسالان، خاطرات نویسندگان ویژه کودکان، شخصیت مذهبی، تاریخی و سایر افراد را از دوران کودکی خود دربر می‌گیرد.

۱۰. مقوله نکته‌سنجی حقوقی در دفاع از حقوق خانوادگی، آموزشی، اجتماعی و مقوله مشاوره با کودکان، طرح و بررسی مسائل و مشکلات کودکان را از زبان خودشان از طریق مکاتبه و یا تماس تلفنی شامل می‌شود. از نظر روش‌شناسی در مورد مقوله‌های

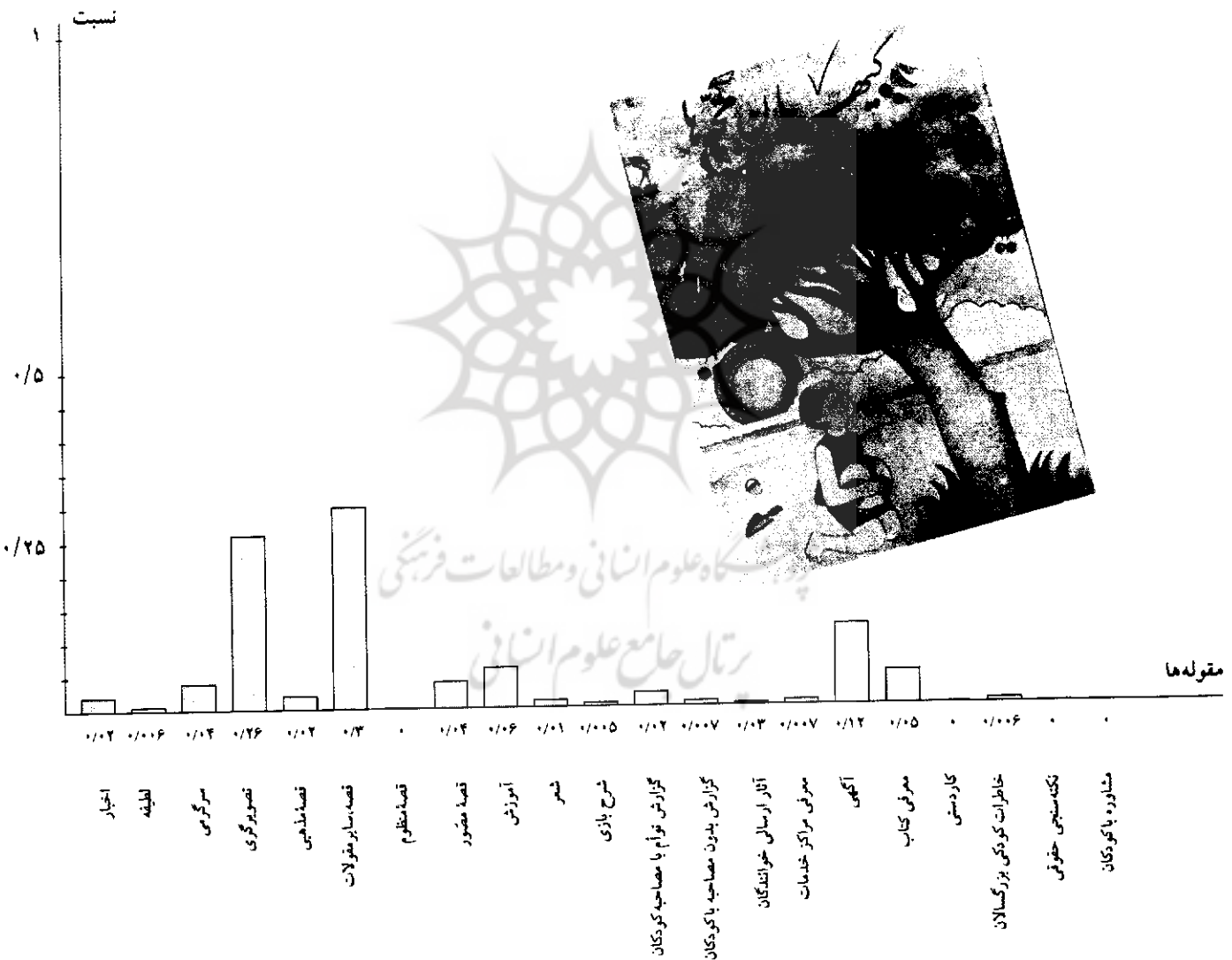
بررسی شده، مسلم است که بین مقوله‌ها باید همپوشی وجود داشته باشد. از این حیث، می‌توان به ارتباط سرگرمی با لطیفه و کاردستی و همچنین ارتباط نزدیک دو مقوله قصه و آموزش، توجه کرد. بر این اساس، لطیفه و کاردستی نیز دارای ارزش سرگرمی و قصه نیز محتملاً دارای هدفهای آموزشی است. در این زمینه این نکته شایان ذکر است که در این پژوهش، سعی شده است که در حد امکان، مقوله‌های ویژه فعالیت مطبوعات کودکان با تعداد بیشتر، بررسی شود و تنوع کار، مورد تحلیل قرار گیرد. به همین دلیل،

مقولات دارای قابلیت ادغام در یکدیگرند. و امکان تحلیل در مقوله‌های محدودتر نیز وجود دارد.

باید متذکر شد که این پژوهش با رویکرد کمی از فعالیت مطبوعات ویژه کودکان، انجام گرفته و تحلیل کیفی محتوای آنها، نظیر: مطابقت قصه‌ها با شرایط سن مخاطب، مناسب و جذاب بودن تصویرها برای کودکان و امثالهم، می‌تواند موضوع تحلیل و پژوهشی دیگر قرار گیرد. به علاوه، شرایط کیفی محتوا به معیارهای گزینش محتوا مربوط می‌شود که عموماً باید مورد توجه همکاران تحریریه و

کارشناس در گزینش محتوا قرار گیرند. بر پایه یافته‌های این پژوهش، همان‌طور که در جدول داده‌های نسبی تحلیل محتوای مطبوعات کودکان ملاحظه می‌شود:

۱. ستون اخبار نشان می‌دهد که به ترتیب آفتابگردان و کیهان بچه‌ها با پوشش حجم ۰/۰۴ و ۰/۰۲ از نشریه، بیشترین حجم را به خود اختصاص داده است و سایر نشریات کودکان به این مهم نپرداخته‌اند.
۲. ستون لطیفه نشان می‌دهد که قاصدک با اختصاص حجم ۰/۰۲ بیشترین حجم را بدان پرداخته است و سایر نشریات در مرتبه‌های

نمودار ۱. حجم مقوله‌های کیهان بچه‌ها

براساس این نمودار، مجله هفتگی کیهان بچه‌ها، ۰/۶۸ درصد کل حجم خود را به تصویرگری، قصه در سایر مقوله‌ها و آگاهی اختصاص داده است.

بعد قرار دارند.

۳. ستون سرگرمی نشان می دهد که قاصدک و رشد دانش آموز به ترتیب با اختصاص ۰/۱۳ و ۰/۰۹، بیشترین حجم را به خود، اختصاص داده اند و سایر نشریات در مرتبه های بعد قرار دارند.

۴. ستون قصه مذهبی نشان می دهد که سروش کودکان و رشد دانش آموز به ترتیب با اختصاص ۰/۰۷ و ۰/۰۴ از کل حجم خود، بیشترین پرداخت را در این مقوله داشته اند و سایر نشریات در مرتبه های بعد قرار دارند.

۵. ستون قصه در سایر مقولات، نشان

می دهد که سروش کودکان و کیهان بچه ها به ترتیب با اختصاص ۰/۳۸ و ۰/۰۳، بیشترین حجم را به این مقوله اختصاص داده اند و سایر نشریات در مرتبه های بعد قرار دارند.

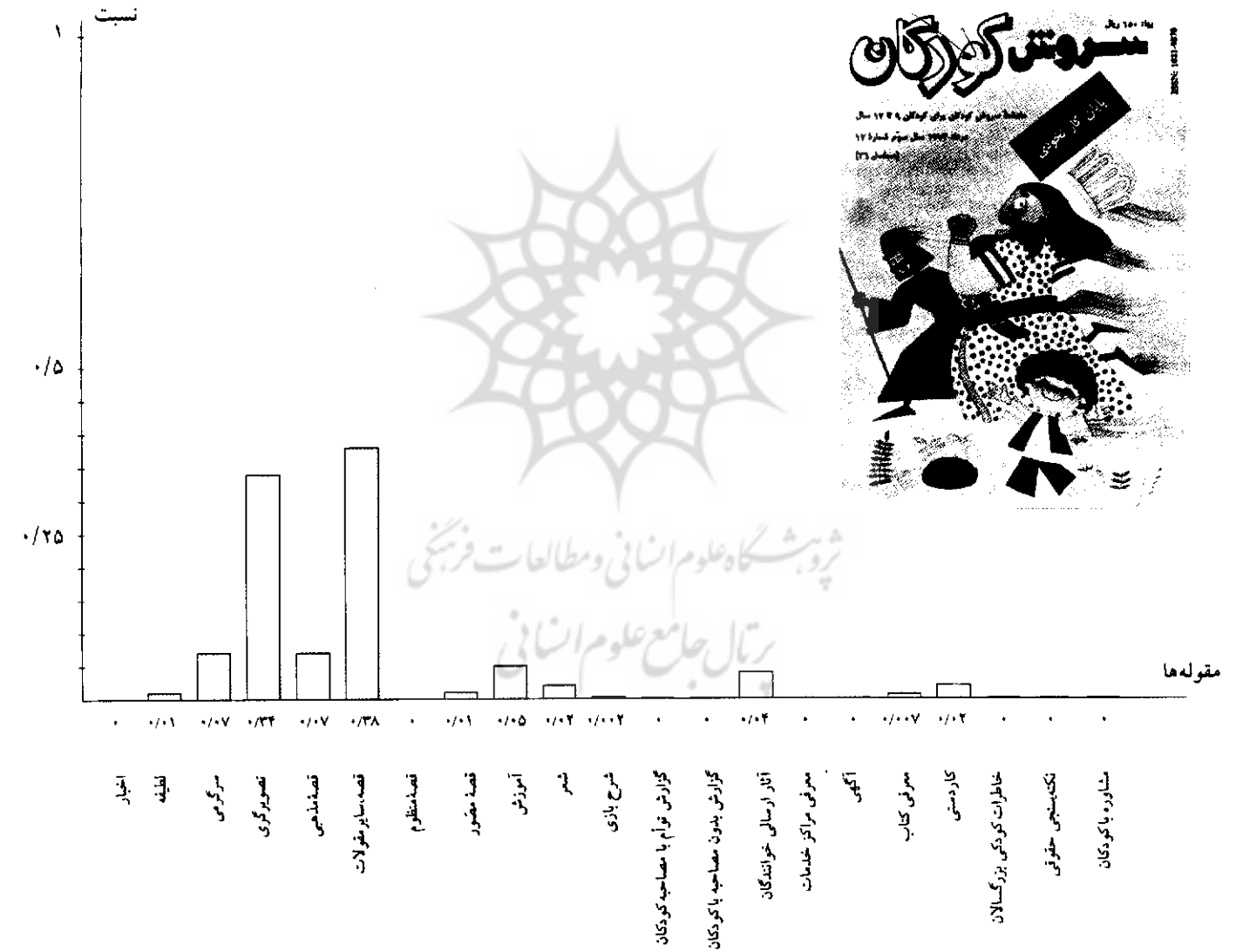
۶. ستون قصه منظوم نشان می دهد که صرفاً آفتابگردان با اختصاص ۰/۰۱ بدان پرداخته است.

۷. ستون قصه مصور نشان می دهد که آفتابگردان و قاصدک با اختصاص ۰/۰۸ و ۰/۰۶ از حجم، بیشترین پرداخت را در این مقوله داشته اند و سایر نشریات در مراتب بعد قرار دارند.

۸. ستون آموزشی نشان می دهد که به ترتیب کیهان بچه ها و سروش کودکان با اختصاص ۰/۰۶ و ۰/۰۵، بیشترین پرداخت را در این مقوله داشته اند و سایر نشریات در مرتبه های بعد قرار دارند.

۹. ستون شعر نشان می دهد که آفتابگردان و قاصدک با اختصاص ۰/۰۶ و ۰/۰۳، بیشترین پرداخت را در این مقوله، داشته اند و سایر نشریات در مرتبه های بعد قرار دارند.

۱۰. ستون شرح بازی نشان می دهد که صرفاً به ترتیب آفتابگردان، کیهان بچه ها و سروش کودکان با اختصاص ۰/۰۰۷، ۰/۰۰۵

نمودار ۲. حجم مقوله‌های سروش کودکان

براساس این نمودار، ماهنامه سروش کودکان با اختصاص حجم ۰/۷۹ به قصه در سایر مقوله‌ها، مذهبی و تصویرگری، بیشترین حجم خود را به این سه مقوله اختصاص داده است.

و ۰/۰۰۲ از حجم خود به این مقوله پرداخته‌اند.

۱۱. ستون گزارش توأم مصاحبه با کودکان، نشان می‌دهد فقط کیهان بچه‌ها با اختصاص ۰/۰۲ به این مقوله مهم، پرداخته است.

۱۲. ستون گزارش بدون مصاحبه با کودکان نشان می‌دهد که به این مهم نیز به ترتیب آفتابگردان و کیهان بچه‌ها با اختصاص ۰/۰۲ و ۰/۰۰۷ به آن پرداخته‌اند.

۱۳. ستون آثار ارسالی کودکان، نشان می‌دهد که به ترتیب رشد دانش‌آموز و

آفتابگردان به ترتیب با ۰/۱۲ و ۰/۰۷، بیشترین حجم را به این مقوله اختصاص داده‌اند و سایر نشریات در مرتبه‌های بعد قرار دارند.

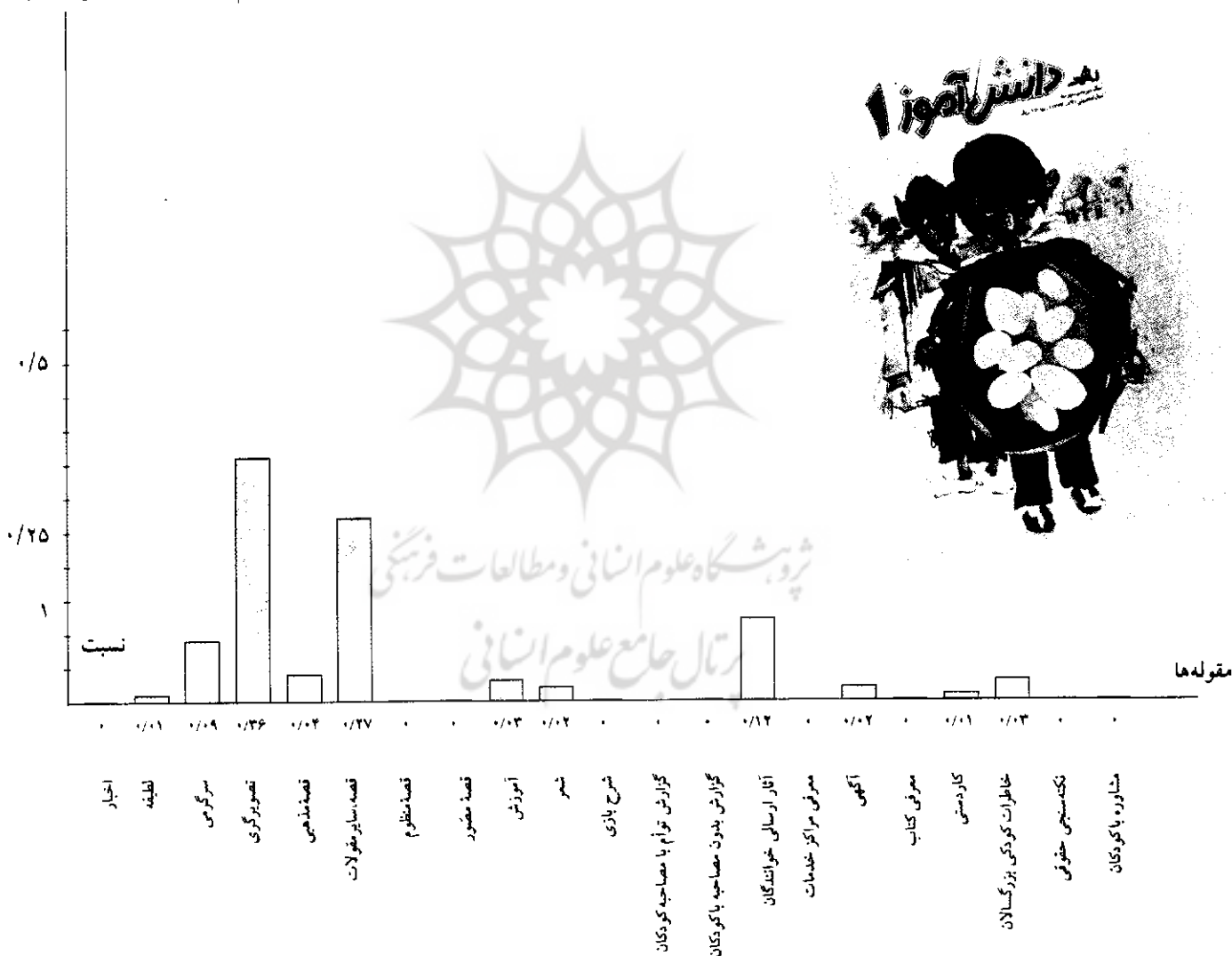
۱۴. ستون معرفی مراکز خدمات، نشان می‌دهد که قاصدک و کیهان بچه‌ها به ترتیب با اختصاص حجم ۰/۰۱ و ۰/۰۰۷، بیشترین پرداخت را در این مقوله داشته‌اند و سایر نشریات کودکان در مرتبه‌های بعد قرار دارند.

۱۵. ستون آگهی نشان می‌دهد که به ترتیب کیهان بچه‌ها و آفتابگردان به ترتیب با اختصاص حجم ۰/۱۲ و ۰/۰۳، بیشترین وابستگی را بدان داشته‌اند.

۱۶. ستون معرفی کتاب نشان می‌دهد که کیهان بچه‌ها و آفتابگردان به ترتیب با اختصاص حجم ۰/۰۵ و ۰/۰۳، بیشترین توجه را به این مقوله داشته‌اند.

۱۷. ستون کاردستی نشان می‌دهد که فقط سروش کودکان و رشد دانش‌آموز با اختصاص حجم ۰/۰۲ و ۰/۰۱، بیشترین پرداخت را در این مقوله داشته‌اند.

۱۸. ستون خاطرات کودکی بزرگسالان نشان می‌دهد که فقط رشد دانش‌آموز و کیهان بچه‌ها با اختصاص حجم ۰/۰۲ و ۰/۰۰۶ از حجم خود، به این مقوله

نمودار ۳. حجم مقوله‌های رشد دانش‌آموز

براساس این نمودار، ماهنامه رشد دانش‌آموز با اختصاص ۰/۷۵ به مقوله‌های قصه در سایر مقوله‌ها، تصویرگری و درج آثار ارسالی کودکان، بیشترین حجم خود را به این سه مقوله اختصاص داده است.

پرداخته‌اند.

۱۹. ستونهای نکته‌سنجی حقوقی در دفاع از حقوق کودکان و مشاوره با کودکان با زبان کودکی، نشان می‌دهد که هیچ‌کدام از نشریات به این مقوله مهم توجهی ندارند.

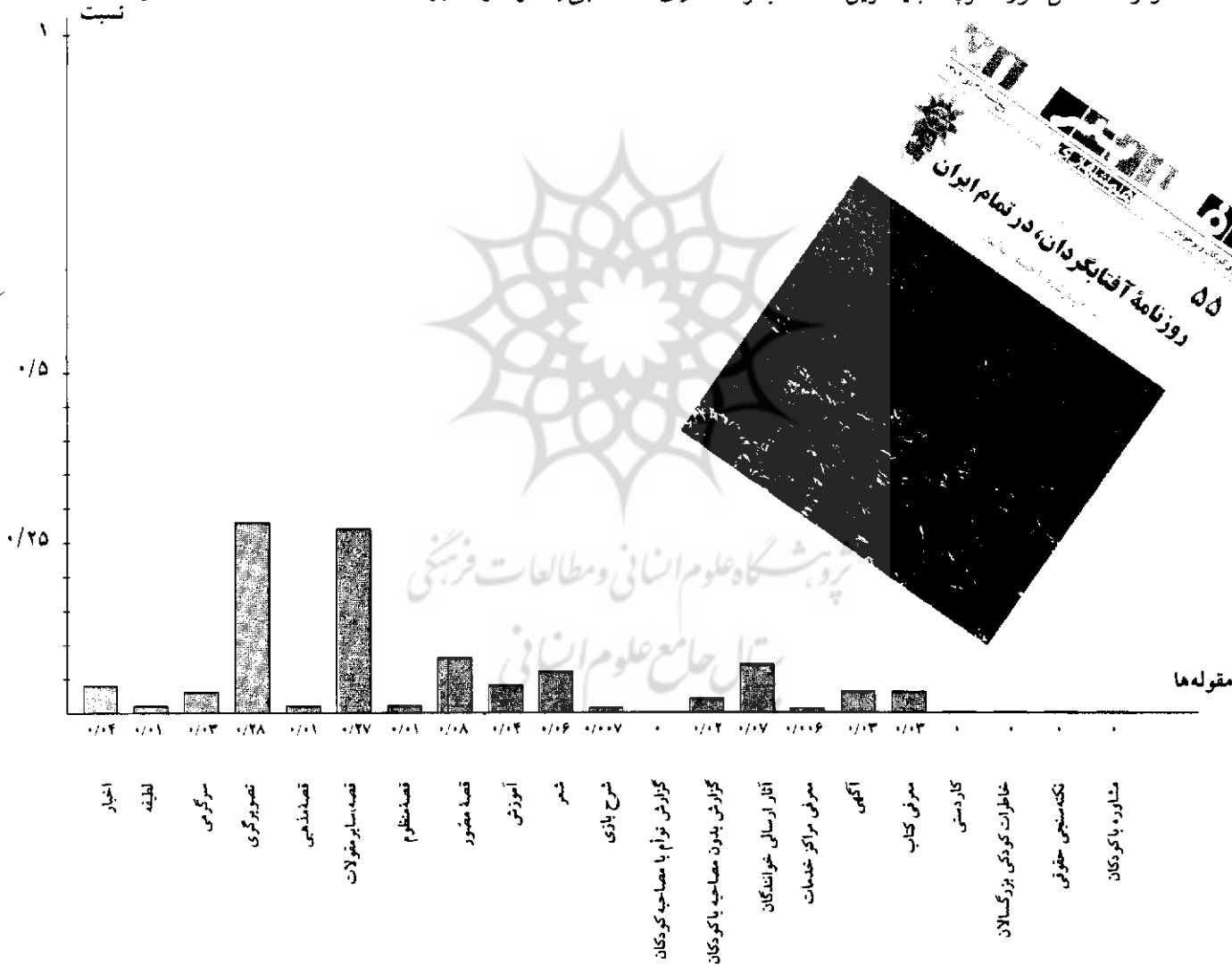
۲۰. ستون شاخص متوسط تصویرها نشان می‌دهد که به ترتیب آفتابگردان و سروش کودکان با اختصاص تعداد متوسط در هر صفحه، ۱/۷۶ و ۱/۲۹، بیشترین تعداد تصویر را داشته‌اند. به علاوه، مقایسه این ستون و ستون تصویرگری نشان می‌دهد که قاصدک و رشد دانش آموز اگرچه بیشترین

حجم را در تصویرگری داشته‌اند ولی این نتیجه ناشی از ارائه تصویرهای با قطع بزرگتر به دست آمده است. در مقابل تصویرگری در آفتابگردان و سروش کودکان در قطع کوچکتر است. به علاوه،

الف: داده‌های کیفی در مقوله سرگرمی که در جدول منعکس نشده است نشان می‌دهد که آفتابگردان در این مقوله به متنوع‌سازی با به‌کارگیری زیرمقوله‌های ضرب‌المثل و چیستان، پرداخته است. در این صورت، اگر به تفکیک کمی این زیرمقوله‌ها بپردازیم، آفتابگردان، دارای داده نسبی بالاتر خواهد بود.

ب: در مقوله آموزش که به آموزشهای مستقیم تر اختصاص دارد، به ترتیب آفتابگردان و سروش کودکان با روی آوری به زیرمقوله‌های آموزش بهداشتی، باستان‌شناسی، زمین‌شناسی، کامپیوتر، آموزش ادبی قصه، شعر، قصه منظوم، بیشترین تنوع مقوله‌ای را ایجاد کرده‌اند.

خلاصه اینکه، مجله هفتگی کیهان بچه‌ها در مقوله‌های آموزش، گزارش توأم با مصاحبه با کودکان، آگهی و معرفی کتاب بیش از سایر نشریات؛ ماهنامه سروش کودکان در مقوله‌های قصه مذهبی، قصه؛ در سایر

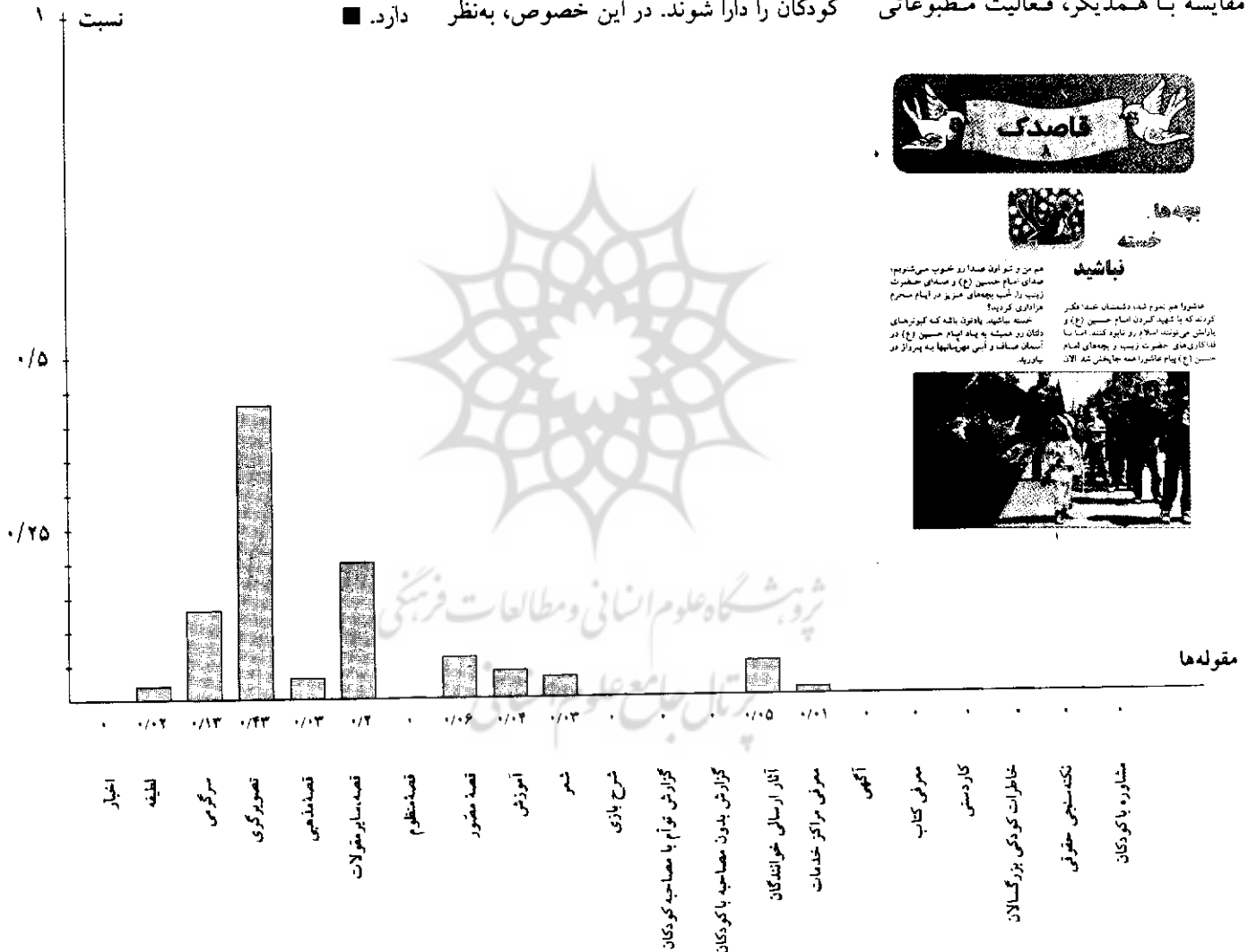
نمودار ۴. حجم مقوله‌های آفتابگردان

براساس این نمودار، آفتابگردان با اختصاص ۰/۶۳ به سه مقوله قصه مصور، قصه در سایر مقوله‌ها و تصویرگری، بیشترین حجم را به این سه مقوله اختصاص داده است و بیش از سایر نشریات کودکان دارای فضا برای پرداخت متنوع مقوله‌ای است.

مقوله‌ها و کاردستی؛ ماهنامه رشد دانش‌آموز در مقوله‌های آثار ارسالی کودکان و خاطرات کودکی بزرگسالان؛ آفتابگردان در مقوله‌های اخبار، قصه منظوم، قصه مصور، شعر، شرح بازی و گزارش بدون مصاحبه با کودکان، شاخص متوسط تصویر در هر صفحه و همچنین روی‌آوری بیشتر به زیرمقوله‌های سرگرمی با به‌کارگیری چیستان و ضرب‌المثل و زیرمقوله‌های آموزش مستقیم‌تر؛ و قاصدک در مقوله‌های لطیفه، تصویرگری از نظر حجم پوشش و معرفی مراکز خدماتی ویژه کودکان، در مقایسه با همدیگر، فعالیت مطبوعاتی

ویژه کودکان را به خود اختصاص داده‌اند. بر این اساس، آفتابگردان بیش از سایر نشریات کودکان به متنوع‌سازی کار مقوله‌ای پرداخته است. به‌علاوه در صورتی که مطبوعات متخصصان ادبیات کودکان در مقوله‌هایی نظیر آنچه ذکر شد، خصوصاً قصه و شعر که برای کودکان تدارک دیده می‌شوند، توجه کنیم، به نظر می‌رسد که کلیه نشریات کودکان باید به مقوله‌های خارج از ادبیات توجه بیشتری بنمایند تا ویژگی‌های لازم برای مطبوعات کودکان را دارا شوند. در این خصوص، به نظر

می‌رسد که آفتابگردان بیش از سایر نشریات ویژه کودکان، در این مسیر گام برداشته است. به‌علاوه، به لحاظ مقوله‌ای با ملاحظه وضعیت مقوله‌های نکته‌سنجی حقوقی و مشاوره با کودکان، امکان فعالیت متنوع‌تر در عرصه مطبوعات کودکان، هنوز وجود دارد. ■ نسبت

نمودار ۵. حجم مقوله‌های قاصدک

براساس این نمودار، قاصدک با اختصاص حجم ۰/۷۶ به سه مقوله تصویرگری، قصه در سایر مقوله‌ها و سرگرمی، بیشترین حجم خود را به این سه مقوله اختصاص داده است.

نباشید
هم من و شو اول خدا رو خوب می‌شنوم.
صدای اسم حسین (ع) و صدای حضرت زینب را شنبه بچه‌های عزیز در تمام محرم هزاره‌ای گردید.
عنه سائید. یادون باشه که کویزهای دکان رو همیشه به پناه پیام حسین (ع) در آسمان صاف و آس بهم‌مانها به پرواز در بارید.
عاشورا هم نبود شد، دشمنان خدا فکر کردند که با شهید کردن اسم حسین (ع) و بارانش می‌توند اسلام رو نابود کنند. آس با فدای‌های حضرت زینب و بچه‌های اسم حسین (ع) پیام عاشورا همه جا پخش شد. آس بارید.

